

вътрешният монолог именно защото е *вътрешен*, най-адекватно „коментира“ душевността на литературния персонаж. Но освен в „класическия“ му вид, писателят го използва и косвено, чрез непряка реч, когато авторът сякаш се слива с героя си. От такъв тип е монологът на Фани Хорн в „Осъдени души“ например в палатката на току-що починалия Мюрие. Както и монолозите на Гайтанов („Роман без заглавие“), които въпреки че натежават – те заемат цели страници – допринасят безусловно както за особената *сгъстеност* на фактурата на сюжетното действие, така и при пресъздаване на *драматизма* в преживяванията на литературните персонажи.

Какво *още* „взема“ Димов от Мериме? – Един *лайтмотив*, който като стрела пронизва цялото му творчество. У Димов е формулиран така: „*Любовта и смъртта са две сили, които взаимно се екзалтират*“ – в разказа „Севастопол, 1913 г.“ – мисъл, която почти дословно се повтаря в пиесата му „Почивка в Арко Ирис“. По този повод Боумън пише за Мериме: „*Мериме утвърждава явна връзка между любовта и смъртта в повечето си художествени произведения. След като младият Пейорад дава пръстен на Венера, тя го прегръща с металните си ръце⁸ и го задушават до смърт. Този избор на сюжета отчасти може да се обясни с романтичната мода (на оживялата статуя – б.а., Л. Г.), но Венера Илска е единствената метаморфоза на богинята на любовта, която той е избрал за разработване; изглежда е чувствал, че темата предлага дълбок разрез на природата на любовта... В много други разкази любовта приключва със смъртта на влюбените. В „Локис“ младоженецът, който е половин мечка, изяжда булката през сватбената нощ; въпреки че Юлка – булката, напомня Кармен и Коломба, вместо да отведе любимия си на смърт, самата тя умира... Кармен е Венера Илска, облечена в плът. ...Едва след като я е убил, дон Хосе може да избяга от Кармен, ала се предава, за да бъде екзекутиран...“⁹*

Този *лайтмотив* – за любовта и смъртта, които – нека повторим – „*взаимно се екзалтират*“, ще открием най-вече в „Кармен“. „Кармен“ е новела на писател романтик за *женското непостоянство*, за извечната изменчивост на женската природа с много екзотични нюанси, особено характерни за *циганката*, за нейното чувство за превъзходство, което е в същността си *романтично* (к/в мой – Л. Г.), въпреки че на пръв поглед е крайно прагматично. Кармен казва на дон Хосе: „*Ние не сме създадени, за да садим зеле... Съдбата ни е да живеем за сметка на другите...*“¹⁰ Но такава реплика би могла да излезе и от устата на някой мъж. Ала само от устата на жена, и то от устата на Кармен, можем да чуем признание, което е зашеметяващо по своята искреност, стигаща до цинизъм. На увещанието на дон Хосе, че ще забрави всичко – най-вече измените ѝ, стига да се съгласи да започнат нов живот, Кармен се противопоставя категорично, като заявява, че не желае да се промени, да промени живота си, защото такъв, какъвто е – на рискове и на обрати, ѝ харесва: „*Хосе, ...от мене искаш нещо невъзможно – казва му тя. – Вече не те обичам* (подч. мое – Л. Г.); *ти още ме обичаш и затова искаш да ме убиеш. ...Като мой ром ти имах право да убиеш своята ром; но Кармен ще бъде винаги свободна. Кали е родена, кали ще умре*“¹¹.

Своята непоследователност, своето непостоянство в любовта Кармен идентифицира с представата си за свобода, за абсолютна свобода. Свобода, която не е ограничена от каквито и да е изисквания на морала. Тя я разбира като „сво-